

Latvijas Republikas tiesībsarga alternatīvais ziņojums
Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komitejai
par bērnu tiesību stāvokli Latvijā laika posmā
no 2007. gada 1. janvāra līdz 2012. gada 30. jūnijam

SATURS

IEVADS	3
VECĀKU PIENĀKUMS IEVĒROT BĒRNA TIESĪBAS	3
BĒRNA TIESĪBAS BŪT AIZSARGĀTAM NO JEBKĀDA VEIDA VARDARBĪBAS	4
Vardarbības novēršana izglītības iestādēs	5
BĒRNA TIESĪBU GARANTIJAS UN TIESĪBSARGĀJOŠĀS IESTĀDES	6
Bērna tiesību nodrošināšana policijas darbinieku veiktas aptaujas laikā.....	6
IESLODZĪTO PERSONU BĒRNU TIESĪBAS UZ SASKARSMI AR VECĀKIEM.....	7
MAZĀKUMTAUTĪBU TIESĪBAS IEGŪT IZGLĪTĪBU	8
ROMU SEGREGĀCIJA IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ.....	8

IEVADS

Latvijas Republikā nav izveidots atsevišķs bērnu tiesībsarga jeb bērnu ombuda amats un institūcija tā darbības nodrošināšanai. Latvijas Republikas tiesībsargs vienlaikus veic tiesībsarga bērnu tiesību jautājumos funkciju. Tiesībsarga birojā ir izveidota Bērnu tiesību nodaļa un juristi, kas strādā Bērnu tiesību nodaļā, strādā tikai ar bērna tiesību jautājumiem.

Nemot vērā, ka valsts ziņojums ir par laika periodu no 2007.gada 1.janvāra līdz 2012.gada 30.jūnijam, tiesībsargs vērs uzmanību tēmām, kas savu aktualitāti nav zaudējušas uz ziņojuma izskatīšanas brīdi.

VECĀKU PIENĀKUMS IEVĒROT BĒRNA TIESĪBAS

ANO Bērnu tiesību konvencijas 9., 18., 19. pants

Tiesībsarga birojā tiek saņemti iesniegumi no šķirti dzīvojošiem vecākiem, kuros norādīts, ka vecāks, kurš dzīvo kopā ar bērnu, ļaunprātīgi izmanto aizgādības tiesības, tādējādi pārkāpjot bērna un otra vecāka tiesības, un lūgts izskaidrot, kā rīkoties konkrētajā situācijā.

Aizgādības tiesību ļaunprātīga izmantošana visbiežāk izpaužas kā:

- ziņu nesniegšana par bērnu tam vecākam, kurš nedzīvo kopā ar bērnu, pretēji Civillikuma 181.panta otrajā daļā noteiktajam: „(..)Tam vecākam, kurš nedzīvo kopā ar bērnu, ir tiesības saņemt ziņas par viņu, it īpaši ziņas par viņa attīstību, veselību, sekmēm mācībās, interesēm un sadzīves apstākļiem”;
- bērna tiesību uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar otru vecāku nenodrošināšana. Minētās bērna tiesības ir noteiktas ANO Konvencijas par bērna tiesībām 9.panta 3.punktā: „Dalībvalstis respektē bērna tiesības, kurš tiek šķirts no viena vai abiem vecākiem, regulāri uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas ir pretrunā ar nepieciešamību vislabāk ievērot bērna intereses” un Civillikuma 181.panta pirmajā daļā : „Bērnām ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar jebkuru no vecākiem (saskarsmes tiesība).” Saskaņā ar Civillikuma 182.pantu saskarsmes tiesības var ierobežot tikai tiesa, nevis kāds no vecākiem;
- bērna tiesību uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar veco māti un veco tēvu no otra vecāka puses nenodrošināšana. Minētās bērna tiesības ir noteiktas Civillikuma 181.panta trešajā daļā: „Bērnām ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecvecākiem”;
- otra vecāka kavēšana īstenot Civillikuma 181.panta otrajā daļā noteikto pienākumu un tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu. Likuma normā īpaši uzsvērts, ka šis noteikums piemērojams arī tad, ja bērns šķirts no viena vai no abiem vecākiem;
- vienpersonisku lēmumu attiecībā uz bērnu pieņemšana, tādējādi liedzot otram vecākam īstenot aizgādības tiesības un pieņemt lēmumus bērnam būtiskos jautājumos, pretēji ANO Konvencijas par bērna tiesībām 18.panta 1.punktā noteiktajam: „Dalībvalstis dara visu iespējamo, lai nodrošinātu tāda principa atzīšanu, saskaņā ar kuru abiem vecākiem ir kopīga un vienāda atbildība par bērna audzināšanu un attīstību. Nodrošināt, lai vislabāk tiktu aizsargātas bērna intereses, ir svarīgākais viņu rūpju objekts” un Civillikuma 178.¹ panta pirmajā daļā noteiktajam: „Ja vecāki dzīvo šķirti, vecāku kopīga aizgādība turpinās. Jautājumos, kas var būtiski ietekmēt bērna attīstību, vecāki lēmumu pieņem kopīgi”;
- bērna attiecību ar otru vecāku negatīva iespaidošana, jo bērns mēnešiem ilgi nesatiekot otru vecāku, no viņa atsvešinās. Civillikuma 181.panta ceturtnā daļa nosaka: „Vecākiem, kuru aprūpē bērns atrodas, ir pienākums atturēties no tādām darbībām, kas varētu negatīvi iespaidot bērna attiecības ar kādu no vecākiem.”

Tiesību ļaunprātīga izmantošana ir viens no Civillikuma 203.panta 3.punktā minētajiem iemesliem, lai vecākam atņemtu bērna aprūpes tiesības. Minētā likuma norma nosaka: „Bērna aprūpes tiesības vecākam tiek atņemtas, ja bāriņtiesa atzīst, ka vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību.” Līdzīgs regulējums noteikts arī Bāriņtiesu likuma 22.panta pirmās daļas 3.punktā : „Bāriņtiesa lemj par bērna aprūpes tiesību atņemšanu vecākam, ja vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību.” Šajā gadījumā bērna aprūpi īstenotu otrs vecāks.

Civillikuma 178.pants nosaka: „Kopā dzīvojoši vecāki aizgādību īsteno kopīgi. Ja starp vecākiem rodas domstarpības, tās izšķir bāriņtiesa, ja likumā nav noteikts citādi.” Arī šķirti dzīvojošu vecāku domstarpības saskaņā ar Civillikuma 178.¹ pantu atrisināmas šā likuma 178.pantā noteiktajā kārtībā. Tātad šķirti dzīvojošu vecāku domstarpību aizgādības jautājumos izšķiršana ir bāriņtiesas kompetencē.

Bāriņtiesai, izskatot iesniegumu, kurā lūgts izvērtēt, vai otra vecāka rīcība nav uzskatāma par tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, būtu jāizvērtē, vai vecāks prettiesiski rīkojas ļaunprātīgi vai neizprot bērna vajadzības. Tāpat jāizvērtē, vai mērķi (bērna saskarsmi ar abiem vecākiem un vecvecākiem vai bērna pārstāvības nodrošināšanu) nav iespējams sasniegt ar līdzekļiem, kuri mazāk ierobežo administratīvā procesa dalībnieku tiesības. Piemēram, konstatējot, ka vecāka rīcība ir prettiesiska un tā neatbilst bērna labākajām interesēm, neatņemt aprūpes tiesības, bet, piemēram, noteikt psihologa konsultācijas vai ieteikt mediācijas pakalpojumus. Piemēram, gadījumā, kad vecāks pauž viedokli, ka nevēlas komunicēt ar otru vecāku, ka ir grūtības saskarsmē ar otru vecāku, tādēļ visus lēmumus pieņem pats.

Šāds risinājums atbilstu arī ANO Konvencijas par bērna tiesībām 19.panta 1.punktā noteiktajam: „Dalībvalstis veic visus nepieciešamos likumdošanas, administratīvos, sociālos un izglītojošos pasākumus, lai aizsargātu bērnu pret vecāku, likumīgo aizbildņu vai jebkuras citas personas, kas rūpējas par bērnu, visu veidu fizisku vai psiholoģisku vardarbību, apvainojumiem vai ļaunprātībām, gādības trūkumu vai paviršu izturēšanos, rupju apiešanos vai ekspluatāciju, arī pret seksuālajām ļaunprātībām.”

Praksē konstatējams, ka Civillikuma 203.panta 3.punkts tiek piemērots tikai daļā, kas attiecas uz bērna aprūpes un uzraudzības nenodrošināšanu, bet attiecībā uz tiesību ļaunprātīgu izmantošanu piemērots netiek.

BĒRNA TIESĪBAS BŪT AIZSARGĀTAM NO JEBKĀDA VEIDA VARDARBĪBAS

ANO Bērnu tiesību konvencijas 19. pants

Vardarbība ģimenē

Pēc vairāku sūdzību saņemšanas tiesībsargs konstatēja, ka attiecībā uz vardarbību ģimenē Valsts policijā un prokuratūrā joprojām nav vienotas izpratnes un metodes, kuros gadījumos nodarījums kvalificējams kā vardarbība ģimenē un kā palīdzēt no vardarbības ģimenē cietušajiem.

Iepazīstoties ar personu iesniegumos minētajiem lietas apstākļiem un vairāku prokuratūru prokuroru sniegtajām atbildēm par sūdzību izskatīšanas rezultātiem, tiesībsargs secināja, ka jēdziens „vardarbība ģimenē” joprojām tiek tulkots un saprasts sašaurināti, par pamatu ņemot tikai reģistrētu laulību vai kopējas mājsaimniecības pastāvēšanu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas brīdī.

Tiesībsargs nosūtīja visām Latvijas tiesu apgabalu prokuratūrām un Valsts policijai skaidrojumu par vardarbības ģimenē izpratni.

No vardarbības ģimenē var ciest arī bērni, ciešot gan no pieaugušo ģimenes locekļu vardarbīgiem nodarījumiem, gan būdami vardarbības starp pieaugušajiem liecinieki.

Tāpat no saņemtajiem iesniegumiem tiesībsargs secināja, ka joprojām nav vienotas izpratnes par vardarbību pret bērnu Krimināllikuma 174.panta aspektā. Vardarbības ģimenē gadījumos, kad, piemēram, bērna klātbūtnē viens no vecākiem ir vardarbīgs pret otru un pats nepilngadīgais šajā konfliktā fiziski netiek iesaistīts, būtiski ir atpazīt Krimināllikuma 174.pantā paredzēto nodarījumu - cietsirdīgu vai vardarbīgu apiešanos ar nepilngadīgo, ja ar to nepilngadīgajam nodarītas fiziskas vai psihiskas ciešanas. Tas iekļauj, piemēram, situācijas, kad bērns ir mātei uz rokām un māte tiek fiziski ietekmēta, vai bērns redz, kā māte tiek fiziski ietekmēta. Šādās situācijās bērnam tiek nodarītas psihiskas ciešanas, un tādi nodarījumi ir kvalificējami gan kā vardarbība ģimenē, gan arī kā vardarbīga apiešanās ar nepilngadīgo. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta pirmā daļa nosaka, ka „valsts nodrošina, lai lietas, kas saistītas ar bērna tiesību aizsardzību, visās valsts un pašvaldību institūcijās izskatītu speciālisti, kuriem ir speciālas zināšanas šajā jomā.

Vardarbības novēršana izglītības iestādēs

ANO Bērnu tiesību konvencijas 6. panta otrā daļa; 37. panta a punkts

Viens no bērna tiesību pamatprincipiem, no kura izriet pārējās bērna tiesības, ir bērna tiesības uz attīstību¹. Bērna tiesības uz attīstību tiek apdraudētas gan gadījumā, ja bērns cieš no vardarbības, gan gadījumā, ja bērns izturas vardarbīgi, tādēļ vardarbības izskaušana ir nozīmīgs jautājums bērnu tiesību nodrošināšanai.

Saskaņā ar starptautisko un nacionālo tiesību normām bērnam ir tiesības būt pasargātam no visa veida vardarbības neatkarīgi no tā, kur bērns atrodas: skolā, mājās, sociālās aprūpes iestādē vai citur. Lai šīs tiesības īstenotu, valstī ir izstrādāts tiesību aizsardzības mehānisms, kurā katrai iesaistītajai personai: pašvaldībai, skolai, vecākiem un pašam bērnam ir normatīvajos aktos noteikti savi pienākumi un atbildība par to nepildīšanu.

Speciāls regulējums attiecībā uz drošu vidi izglītības iestādēs noteikts izglītības jomu regulējošos normatīvajos aktos. Izglītības iestādēm ir noteikti konkrēti pienākumi izglītojamo drošības jautājumos un atbildība par to nepildīšanu. Lai arī normatīvais regulējums vardarbības skolā nepieļaušanai un novēršanai ir pietiekams, tas netiek pienācīgi izmantots, lai vardarbības gadījumus laikus novērstu.

Tiesībsargs ir secinājis, ka vardarbība skolās lielā mērā ir saistīta arī ar pašvaldību attieksmi pret savas funkcijas – preventīvā darba ar bērniem – pildīšanu. Prakse rāda, ka uzvedības sociālās korekcijas programmas visās pašvaldībās netiek pienācīgi izstrādātas vai vispār netiek izstrādātas. Tieši laikus uzsākta preventīvā darba trūkums noved pie smagākiem vardarbības gadījumiem. Arī izglītības iestādes laikus nevērsas pašvaldībā pēc palīdzības bērna antisociālas uzvedības gadījumā, ja skolas resursi nav izrādījušies pietiekami un nav devuši rezultātu. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. panta otrās daļas 7.punkts nosaka: „Pašvaldība profilakses lietu iekārto un uzvedības sociālās korekcijas programmu izstrādā katram bērnam, kurš veic citas darbības, kas var novest pie prettiesiskas rīcības.” Tātad bērna uzvedības korekcija ir likumā noteikts pašvaldības (nevis izglītības iestādes) pienākums - pašvaldībai ir pienākums ņemt pašvaldības preventīvajā uzskaitē katru riska grupas bērnu un izstrādāt viņa vajadzībām atbilstošu programmu. Pašvaldības izstrādātā programma atkarībā no konkrētās lietas apstākļiem var paredzēt vai neparedzēt policijas līdzdalību, jo programmas izstrāde un līdz ar to sadarbības partneru izvēle ir pašvaldības kompetencē. No starptautiskām rekomendācijām secināms, ka jāizmanto sabiedrībā balstīts preventīvais darbs un pēc iespējas jānovērš jauniešu saskarsme ar tiesību sargāšanas sistēmu.

¹ ANO Konvencijas par bērna tiesībām 6.panta 2.daļa: „Dalībvalstis nodrošina bērna izdzīvošanu un attīstību maksimālā iespējamā apjomā.” Bērnu tiesību aizsardzības likuma 7.pants: „Katram bērnam ir neatņemamas tiesības uz dzīvības un attīstības aizsardzību.”

Bērna antisociāla uzvedība liecina par iepriekš pieļautu viņa tiesību uz pilnvērtīgu attīstību pārkāpumu, un tā aplūkojama arī par bērna audzināšanu atbildīgo pieaugušo personu (vecāku un pedagogu) atbildības kontekstā.

BĒRNA TIESĪBU GARANTIJAS UN TIESĪBSARGĀJOŠĀS IESTĀDES

ANO Bērnu tiesību konvencijas 3., 19., 37., 40. pants

2010.gadā Tiesībsargs turpināja sekot līdzi jautājumiem, kas saistās ar bērnu tiesību ievērošanu un nodrošināšanu tiesībsargājošās iestādēs. Tiesībsarga birojā tika iesniegti vairāki iesniegumi, kuros personas sūdzējās par iespējamiem policijas darbinieku veiktiem bērnu tiesību pārkāpumiem vai neefektīvu izmeklēšanu.

Bērna tiesību nodrošināšana policijas darbinieku veiktas aptaujas laikā

Jau ilgāku laiku Tiesībsarga uzmanības lokā ir bērna tiesību pārkāpumi tiesībsargājošo iestāžu darbā, kas konstatēti, tiesībsargājošām iestādēm veicot bērnu aptauju un pieņemot paskaidrojumus no bērna pirms kriminālprocesa vai administratīvās lietvedības uzsākšanas. Vecāki ne vienmēr tiek informēti par policijas pārrunām ar bērnu un gadījumā, ja viņi no bērna vai citiem avotiem ir uzzinājuši par pārrunu laiku un vietu, viņiem tiek liegts tajās piedalīties, atteikumu motivējot ar to, ka pārrunas nav procesuāla darbība un to ilgumu un kārtību normatīvie akti neregulē. Valsts vai pašvaldības policijas darbinieku veiktu pārrunu vai bērna aptaujas kārtība normatīvajos aktos nav noteikta. Likuma „Par policiju” 12.panta pirmās daļas 3.punktā noteiktas policijas darbinieka vispārīgas tiesības, pildot viņam uzliktos pienākumus atbilstoši dienesta kompetencei, veikt personu aptauju, pieņemt paskaidrojumus, kā arī izsaukt uz policijas iestādi jebkuru personu sakarā ar lietām un materiāliem, kuru izskatīšana ir policijas kompetencē. Vecāku tiesības būt klāt un pārstāvēt bērnu visās ar bērnu veiktās darbībās izriet no tiesību normām, kas nosaka vecāku tiesības un pienākumus pret bērnu un vecāku un bērnu personiskās attiecības, kā arī no tiesību principiem. Civillikuma 177.panta pirmā un otrā daļa nosaka, ka līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā, un aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta trešā daļa nosaka, ka vecāki ir bērna dabiskie aizbildņi (likumiskie pārstāvji). Viņu pienākums ir aizstāvēt bērna tiesības un ar likumu aizsargātās intereses. Savukārt bērna tiesību un interešu prioritātes princips ir noteikts Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta otrajā daļā: „Visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. Balstoties uz bērna tiesību un interešu prioritātes principu, Tiesībsargs uzskata par nepieļaujamu paskaidrojumu pieņemšanu no bērna, liedzot bērna vecākiem būt klāt. Turklāt paskaidrojumu pieņemšanai jānotiek bērnam labvēlīgā vidē, jo Latvijai ir saistoši arī ANO Pusaudžu Tieslietu administrēšanas minimālā standarta noteikumi (Pekinas noteikumi), pieņemti ar Ģenerālās asamblejas rezolūciju 40/33 1985.gada 29. novembrī. Noteikumu 10.3. punkts nosaka, ka „kontakti starp tiesību sargāšanas iestādēm un nepilngadīgo tiesību pārkāpēju jāveido tā, lai ievērotu pusaudža tiesisko statusu, veicinātu pusaudža labklājību un izvairītos no ļaunuma nodarīšanas viņam vai viņai, pienācīgi novērtējot lietas apstākļus. Šā punkta komentāros ir norādīts, ka apzīmējums „izvairīties no ļaunuma” pēc vispārēja atzinuma ir elastīgs formulējums un aptver iespējamās darbības daudzas īpašības (piemēram, rupju izteicienu lietošana, fiziska vardarbība vai pakļaušana videi). Termiņš —izvairīties no ļaunuma jāinterpretē plaši, lai nodarītu vismazāko iespējamo ļaunumu pusaudzim pirmajā instancē, kā arī izvairītos no jebkāda papildu un nevajadzīga kaitējuma. Tas

ir īpaši svarīgi pirmajā saskarsmē ar tiesībsargājošām iestādēm, kas var iespaidot pusaudžu attieksmi pret valsti un sabiedrību.

Vecāku piedalīšanās paskaidrojumu pieņemšanas brīdī ir uzskatāma par vispārējo psiholoģisko un emocionālo palīdzību nepilngadīgajam – funkcija, kas pastāv visa procesa laikā, tā nodrošinot bērna tiesību un interešu prioritāti. Ņemot vērā iepriekš minēto, Tiesībsargs vērsās pie Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes priekšnieka un lūdza izvērtēt policijas darbinieku rīcības likumību konkrētā gadījumā, vienlaikus aicinot veicināt izpratni par bērna tiesībām un ievērot Latvijai saistošas starptautisko organizāciju rekomendācijas, lai nepieļautu bērna tiesību pārkāpumus darbā ar nepilngadīgām personām

IESLODZĪTO PERSONU BĒRNU TIESĪBAS UZ SASKARSMI AR VECĀKIEM

ANO Bērnu tiesību konvencijas 2. pants, 3. pants, 9. pants, 12. pants

Bērna tiesības uz saskarsmi ar saviem vecākiem ir nostiprinātas gan starptautiskajos, gan nacionālajos tiesību aktos. Atbilstoši ANO Konvencijas par bērna tiesībām (turpmāk – konvencija) 2.pantam dalībvalstis respektē un nodrošina visas šajā konvencijā paredzētās tiesības katram bērnam bez jebkādas diskriminācijas, neatkarīgi no vecāku statusa. Konvencijas 9.pants paredz valsts pienākumu respektēt bērna, kurš tiek šķirts no viena vai abiem vecākiem, tiesības regulāri uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem, izņemot gadījumus, kad tas neatbilst bērna interesēm.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa savā praksē vairākkārt ir atzinusi, ka iespēja bērnam un vecākam baudīt vienam otra klātbūtni ir būtisks „ģimenes dzīves” pamatelements Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.panta izpratnē.²

Taču ir vairāki aspekti, kas liek šķēršļus ieslodzīto personu un viņu bērnu saskarsmei:

-īsas un retas telefonsarunas (piemēram, 5 minūtes divreiz mēnesī), kā arī satikšanās reizes ir ļoti retas;

-tikšanās telpas ir neatbilstošas bērna vajadzībām;

-ierobežots personu skaits satikšanās reizē (tikai divas pilngadīgas un divas nepilngadīgas personas satikšanas reizē);

-48 stundu satikšanās slēgtā telpā bez iespējas iziet svaigā gaisā;

-sociālā darba ar bērniem un ieslodzītajām personām trūkums;

-liels personu skaits (mātes, aizbildņi, audžuvecāki), pie kurām dzīvo ieslodzīto bērni, kas nevecina bērnu un vecāku satikšanās;

-ilgstošās satikšanās laikā ir aizliegts uzturēties bērnu aizbildņiem, audžuvecākiem;

-apcietinātām personām nav paredzētas ilglaicīgās satikšanās iespējas

-finansiālā atbalsta ieslodzīto personu ģimenēm ceļam līdz ieslodzījuma vietai trūkums.

Papildus minētām, ieslodzījuma vietas un Ieslodzījuma vietu pārvalde norādīja uz tādām problēmām kā radniecības vai kopīgas saimniecības pierādīšanas nepieciešamība, bērnu, kas dzīvo ārvalstīs, ierobežotas iespējas tikties ar saviem vecākiem, kā arī ilgstošu satikšanās iespēju aizliegums apcietinātām personām.

Lai arī tiesību akti regulē bērna un vecāka saskarsmes tiesības īstenošanas kārtību un uzsver tās nozīmi, faktiskā situācija liecina, ka šo personu tiesības uz saskarsmi netiek nodrošinātas pilnā apjomā. Tiesībsarga ieskatā, lai efektīvāk nodrošinātu bērnu un vecāku, kas atrodas ieslodzījuma vietā, saskarsmes tiesības, ir jāveic grozījumi tiesiskajā regulējumā un jāmaina esošā prakse.

² Piemēram, skatīt Johansen v. Norway [1996] ECHR 17383/90, para 78.

MAZĀKUMTAUTĪBU TIESĪBAS IEGŪT IZGLĪTĪBU

ANO Bērnu tiesību konvencijas 28. pants

Latvijas Republikas Satversmes 114.pants noteic, ka personām, kuras pieder pie mazākumtautībām, ir tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību. Savukārt Izglītības likuma 9.panta otrās daļas 2.punkts noteic, ka citā valodā izglītību var iegūt valsts un pašvaldību izglītības iestādēs, kurās tiek īstenotas mazākumtautību izglītības programmas, ievērojot šā likuma 41.panta noteikumus. Šā likuma 41.panta pirmajā daļā noteikts, ka mazākumtautību izglītības programmas izstrādā izglītības iestāde, izvēloties kādu no valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijās vai attiecīgajā valsts izglītības standartā ietvertajiem izglītības programmu paraugiem.

Latvijā ir izveidots unikāls bilingvālās izglītības sistēmas modelis. Šī sistēma, mācību priekšmetu sadalījums mazākumtautību programmās pamatizglītībā pēc viena no pieciem modeļiem ar pakāpenisku mācību priekšmetu valsts valodā palielinājumu, ir saskaņā ar starptautiskajiem cilvēktiesību dokumentiem attiecībā uz mazākumtautību izglītību.

Ikvienas tautības³ bērnu vecāki var izvēlēties, uz kuru izglītības iestādi sūtīt bērnu, attiecīgi iepazīstoties ar piedāvāto izglītības programmu saturu. Tādējādi izglītības iestādēs, kas īsteno mācību programmas valsts valodā, un izglītības iestādēs, kas īsteno mazākumtautību programmas, ir dažāds etniskais sastāvs. Tomēr ne visām

mazākumtautībām ir iespēja skolot bērnu valsts un pašvaldību izglītības iestādē, lai tas mācītos savu valodu un izglītības sākumposmā tajā arī apgūtu mācību saturu. Šāda iespēja ir septiņām mazākumtautībām: krieviem, poļiem, ebrejiem, ukraiņiem, igauņiem, lietuviešiem un baltkrieviem. Tiesībsargs saskata nevienlīdzīgas iespējas tām mazākumtautībām, kurām neviena valsts un pašvaldību izglītības iestāde neīsteno attiecīgu mazākumtautību programmu, kā rezultātā bērniem nav iespēju mācīties un saglabāt savu valodu, kultūru, kā arī sākumskolā apgūt pamatpriekšmetus savā valodā. Īpaši atstumti ir Romu tautības pārstāvji, kuri, neskatoties uz tiesībām, izstrādāt un īstenot Romu mazākumtautību programmu, to nespēj īstenot, attiecīgas kvalifikācijas pedagogu trūkuma dēļ. Nepieciešami īpaši atbalsta pasākumi Romu izglītībai, Romu valodas un kultūras saglabāšanai.

Izglītojamie, kuri apgūst krievu mazākumtautību izglītības programmu, ir tiesīgi izvēlēties eksāmena materiāla valodu – latviešu vai krievu valodu (izņemot eksāmenos valodu mācību priekšmetos). Pārējiem izglītojamiem, kuri neapgūst izglītību krievu mazākumtautību izglītības programmā, nav iespējas kārtot eksāmenus valodā pēc izvēles (piemēram, savas tautības valodā), bet arī tikai latviešu vai krievu valodā. Tātad pret minoritātēm tiek īstenota vienāda attieksme, neņemot vērā, ka situācijas un valodas jautājums prasa atšķirīgu attieksmi.

ROMU SEGREGĀCIJA IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ

ANO Bērnu tiesību konvencijas 2. pants, 28. pants

Veicot monitoringu Ventspils pašvaldībā, tiesībsargs konstatēja, ka Ventspils vakara vidusskolā joprojām darbojas Romu etniskās klases, tāpat tika saņemta informācija, ka Romu etniskās klases ir izveidotas arī Kuldīgas pamatskolā. Izpētot situāciju, tiesībsargs secināja, ka Romu izglītošana atsevišķās klasēs nav efektīva un rada grūtības romu tautības pārstāvjiem izglītības turpināšanai vidusskolās, augstskolās, kā arī iekļauties darba tirgū. Minēto apliecina

³ Latvijā dzīvo dažādu tautību pārstāvji. Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2013.gada sākumā patstāvīgo iedzīvotāju etniskais sastāvs bija šāds: 61,1% latvieši, 26,2% krievi, 3,5% baltkrievi, 2,3% ukraiņi, 2,2% poļi, 1,3% lietuvieši, 0,3% ebreji, 0,3% romi, 0,1% vācieši un 0,1% igauņi

arī tiesībsarga izveidotās Romu konsultatīvās padomes pārstāvji: „Fakts, ka Romu bērni mācās atsevišķās klasēs no pārējiem bērniem, nav pieļaujams, jo bērni tādējādi tiek iedalīti pēc etniskā principa, līdz ar to nenotiek pilnvērtīga komunikācija, sadarbības veidošana no mazotnes ar citu tautību un kultūru”.

Kuldīgas novada pašvaldība, ņemot vērā tiesībsarga ieteikumus nav turpinājusi komplektēt klases Romu tautības bērniem. Ventspils vakara vidusskolā Romu bērni tiek nodalīti atsevišķi no pārējiem, neīstenojot attiecīgu Romu mazākumtautību programmu. Arī mazākajās klasēs Romu bērniem netiek nodrošināta mācību vielas pamatpriekšmetu apguve Romu valodā, ar proporcionālu valsts valodas palielinājumu, vienlīdzīgi kā skolās, kuras īsteno mazākumtautību programmu.